

# İNSAN HAKLARI İÇİN AKADEMİSYENLER

---

“ZOR KOŞULLAR ALTINDA İNSAN HAKLARI AKTİVİSTLERİ OLARAK  
AKADEMİSYENLERİ DESTEKLEMEK”

SAYI 2  
TEMMUZ 2018

OLAĞANÜSTÜ HAL KOŞULLARINDA  
ÜNİVERSİTE



## Olağanüstü Hal Koşullarında Üniversite

Son iki yılda, Türkiye’de üniversitelere ve akademisyenlere yönelik siyasi baskı önemli boyutlara ulaşmıştır. Siyasi iradenin, üniversite yönetimlerinin ve yükseköğretim kurumlarının müdahaleleri ile çok sayıda akademisyen tutuklanmış, gözaltına alınmış, işten çıkarılmış, üniversitedeki görevinden uzaklaştırılmış, kamu görevinden ihraç edilmiş ve akademisyenlerin pasaportlarına el konulmuştur. Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından yürütülen ve Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen “Zor Koşullar Altında İnsan Hakları Savunucusu Olarak Akademisyenleri Desteklemek”<sup>1</sup> projesi kapsamında yayınlanmakta olan “İnsan Hakları için Akademisyenler” bülteni, ulusal ve uluslararası kamuoyunu akademisyenlere yönelik hak ihlalleri konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Böylece, hak ihlaline uğrayan akademisyenlerle ulusal ve uluslararası dayanışmayı güçlendirerek, Türkiye’deki akademik tahribata ilişkin daha etkin tutum alınmasına katkı yapmak hedeflenmektedir.

“İnsan Hakları için Akademisyenler”in Nisan ayında yayınlanan ilk sayısı, ağır insan hakları ihlallerine karşı durmaları nedeniyle baskı ve tehdide maruz kalan Barış Akademisyenleri’ne odaklanarak, Ocak 2016’da “Barış Bildirisi”nin kamuoyu ile paylaşılmasından Mart 2018’e kadar geçen sürede, bu akademisyenlere yönelik hak ihlallerini belgelemiştir. Bültenin bu ikinci sayısında, olağanüstü hal kararnamelele ile üniversiteye dair alınan kararlar, yapılan düzenlemeler ve akademisyen ihraçları incelenerek bunların Türkiye’deki üniversite sisteminde yarattığı tahribat ve yol açtığı çok boyutlu kişisel/toplumsal tahribat ele alınacaktır.

<sup>1</sup> European Commission, European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR) Country Based Support Scheme (CBSS) Turkey Programme, 2017-2019, Reference: EuropeAid/154567/DD/ACT/TRP. Proje hakkında kapsamlı bilgi edinmek için: <http://www.tihvakademi.org>.

## 1. Olağanüstü Hal Rejimi

Olağanüstü hal (OHAL), Anayasa tarafından düzenlenen ve olağan durumun ivedilikle yeniden tesisini amaçlayan geçici bir tedbir uygulamasıdır. Buna karşılık 21 Temmuz 2016'da ilan edilen ve yedi kez uzatılarak 19 Temmuz 2018 tarihine kadar süren OHAL rejimi, Anayasa'nın çizdiği sınırların açıkça dışına çıkan denetimsiz bir yönetim biçimi tesis etmiş ve bunu kalıcı hale getirmiştir. Her ne kadar OHAL uygulaması 19 Temmuz 2018 itibariyle sona ermiş ise de olağanüstü halde uygulanagelen önemli uygulamaların en az üç yıl daha yürürlükte kalmasını öngören 25 maddelik kanun teklifi 25 Temmuz 2018'de Meclis'te kabul edilmesi, bu kalıcı olma halini ve olası daha büyük riskleri ortaya koymaktadır.

Bu dönemde toplam 37 tane Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkarılmıştır. Bu KHK'larla bir yandan OHAL gerekçesiyle ilgisiz alanlarda çok sayıda kalıcı düzenleme yapılmış, diğer yandan da sağlık ve eğitim kurumları da dahil olmak üzere hemen her kurumdan toplam yüzünü aşkın kamu görevlisi ihraç edilmiştir<sup>2</sup>. İhraçlar KHK'lara eklenen isim listeleri yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu listelerde ismi olanlar, haklarında herhangi bir yargılama yapılmaksızın, terör suçlarıyla ilişkilendirilmiş, "Terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olan" kişiler olarak tanımlanmışlardır.

İnsan Hakları Ortak Platformu'nun (İHOP) "Atipik KHK'lar ve Daimi Hukuksuzluk" başlıklı raporunda vurgulandığı üzere, bu dönemde çıkarılan KHK'lar "kuvvetler ayrılığı ilkesini" ihlal eden bir mahiyette olup, kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır:<sup>3</sup>

1. "OHAL ile ilgisi olmayan ve olağan yasalarla düzenlenmesi gereken konuları düzenleyen ve dolayısıyla yasama yetkisinin devri niteliğini taşıyan KHK'lar."
2. "Genel, soyut ve kişilik dışı kurallar içermeyen, kişiselleştirilmiş cezalandırma niteliğinde olan ve bu nedenle yargı yetkisinin devri niteliğini taşıyan KHK'lar."

Bu sınıflandırma üniversitelerle ilgili olarak OHAL KHK'ları yoluyla yapılan tüm işlemler için de geçerlidir. KHK'larla hem akademik ve idari personelin kamu görevinden ihracı ve burslu öğrencilerin ilişkisinin kesilmesi gibi cezalandırma niteliğinde tedbir kararları alınmış, hem de 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda çok sayıda kalıcı değişiklik ve düzenleme yapılmıştır.

<sup>2</sup> KHK'lar yoluyla mevzuatta yapılan tüm düzenlemelerin kapsayıcı bir dökümü için bkz. İsmet Akça vd., *Olağanlaşan OHAL: KHK'ların Yasal Mevzuat Üzerindeki Etkileri*, [https://tr.boell.org/sites/default/files/ohal\\_rapor\\_web.pdf](https://tr.boell.org/sites/default/files/ohal_rapor_web.pdf) (Erişim tarihi: 7 Haziran 2018). İhraçların kurumlara göre dökümü için bkz. İHOP, *21 Temmuz 2016-20 Mart 2018 Olağanüstü Hal Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu*, [http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Olağanüstü-Hal\\_17042018.pdf](http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Olağanüstü-Hal_17042018.pdf) (Erişim tarihi: 8 Haziran 2018).

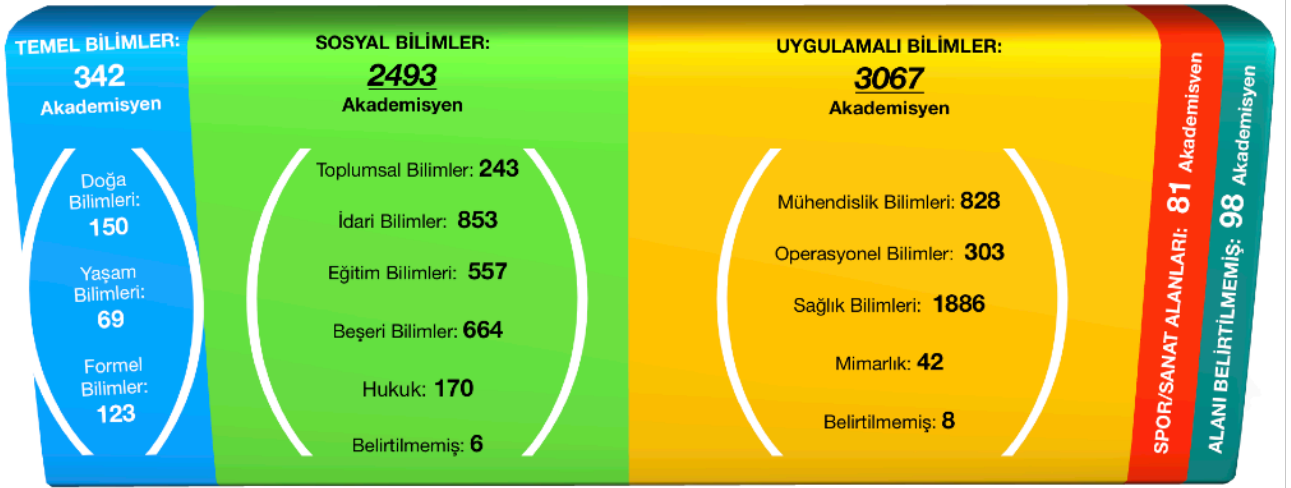
<sup>3</sup> Kerem Altıparmak, Dinçer Demirkent, Murat Sevinç, "Atipik KHK'lar ve Daimi Hukuksuzluk: Artık Yasaları İdare mi İptal Edecek?", İHOP Olağanüstü Hal ve Uygulamaları Bilgi Notu 1 (8 Mart 2018), [http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/Atipik\\_OHAL\\_-\\_KHKleri-1.pdf](http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/Atipik_OHAL_-_KHKleri-1.pdf) (Erişim tarihi: 5 Haziran 2018).

Aşağıda ilk olarak bu “tedbir kararlarına” ve ihraçlara dair veriler ve bunların yol açtığı çok boyutlu kişisel/toplumsal tahribata dair değerlendirmeler sunulmakta, ardından üniversitelerle ilgili KHK “düzenlemeleri” ve söz konusu düzenlemelerin nasıl bir üniversite modeli öngördüğü incelenmektedir.

## 2. Yükseköğretimle İlgili Tedbir Kararları

### 2.1. Akademisyen İhraçları: Genel Döküm

OHAL’in ilanını takip eden süreçte 15 vakıf üniversitesi kapatılmıştır. 6081 akademisyen ve 1427 idari personel KHK yoluyla ihraç edilmiş, yurtdışında burslu olarak lisansüstü öğrenim gören 300 öğrencinin ilişiği kesilmiştir. 153 akademisyen ve 31 idari personel hakkındaki ihraç kararı, 32 öğrenci hakkındaki ilişik kesme kararı daha sonra yine KHK yoluyla kaldırılmıştır.



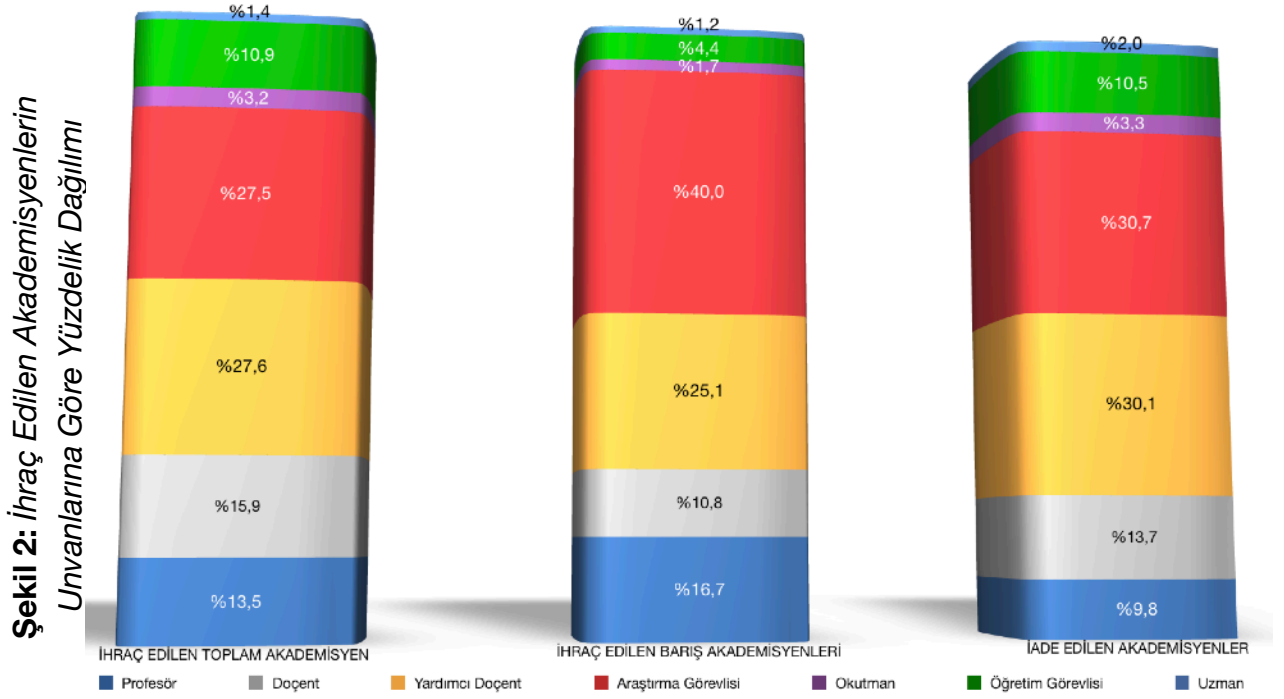
Şekil 1: İhraç Edilen Akademisyenlerin Akademik Alanlarına Göre Dağılımı

İhraç edilen akademisyenlere dair veriler incelendiğinde KHK’ların neden olduğu tahribatın büyüklüğü ve derinliği daha açık anlaşılabilir<sup>4</sup>. İhraç edilen 6081 akademisyenin, 2493’ü sosyal ve beşeri bilimler, 1886’sı sağlık bilimleri, 828’i mühendislik bilimleri, 342’si temel bilimler alanındandır<sup>5</sup>. Spor ve sanat alanlarından ihraç edilen akademisyenlerin sayısı ise 81’dir (Şekil 1). Bu tablo, genel olarak Türkiye akademisinin ve özellikle de sosyal ve beşeri

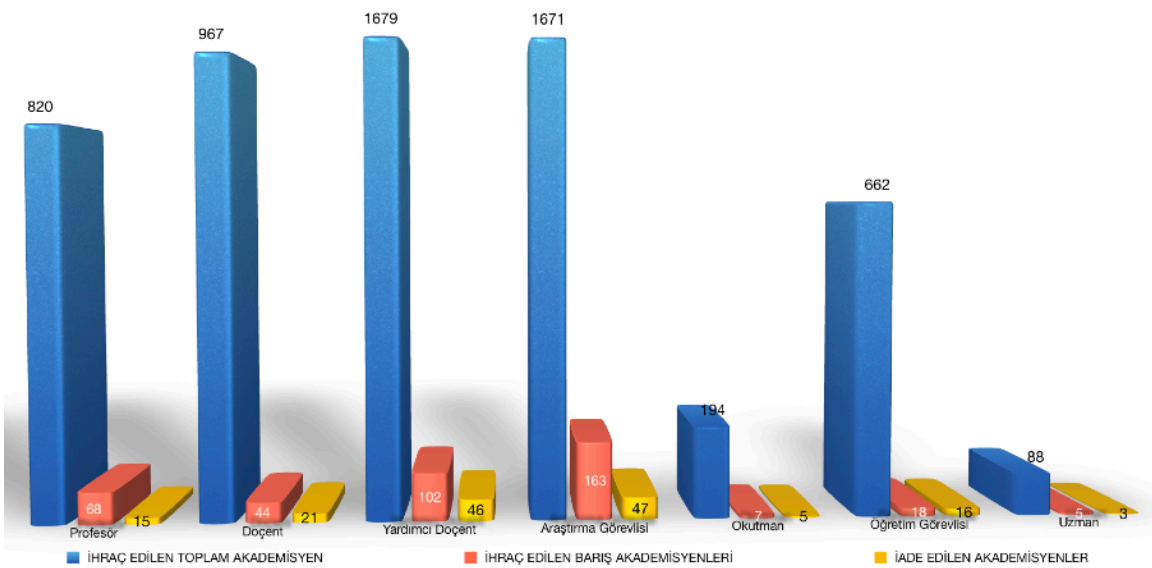
<sup>4</sup> Veriler, TİHV tarafından yürütülen proje kapsamında, OHAL sürecinde akademisyenlere yönelik hak ihlallerini ve travma süreçlerini anlamayı hedefleyen araştırma kapsamında, 2016 yılından bu yana yayınlanmış olan KHK’ların ekinde yer alan ve üniversiteden ihraç edilen akademisyenlerin isimleri, ünvanları, ihraç edildikleri üniversite, fakülte, bölüm ve anabilim dalı bilgilerini içeren listeden derlenmiştir. Veri derleme aşamasında, KHK listelerinde isimleri bulunan akademisyenlerin ihraç edildikleri üniversite ve/veya birimle ilgili bilgilerin hatalı ve/veya eksik olduğu tespit edilmiş olup, bu bilgiler internet üzerinden araştırılarak listelerdeki eksikler/hatalar düzeltilmiştir. Buna rağmen, KHK listesinde bilgileri eksik olan 98 akademisyenin bilgilerine ulaşamamıştır. KHK’lar ile ihraç edilen Barış Bildirisi imzacısı akademisyenler, Barış Bildirisi’nin altında yer alan isimler ile KHK’lar ile ihraç edilen akademisyenlerin isimleri karşılaştırılarak/kontrol edilerek tespit edilmiştir. Araştırma, KHK’lar ile üniversiteden ihraçlara odaklandığından, Barış Bildirisi imzacısı olup herhangi bir kamu kurumunda çalışmayan veya kadrosu üniversite dışında bir başka kurumda olan akademisyenler dahil edilmemiştir.

<sup>5</sup> Bu sınıflandırma, akademisyenlerin ihraç edildikleri fakülte, bölüm ve anabilim dalı bilgileri esas alınarak yapılmış olup, 5 kategoriden oluşmaktadır. Bunlar; temel bilimler alanı, sosyal ve beşeri bilimler alanı, uygulamalı bilimler alanı ve spor/sanat alanıdır.

bilimler ile uygulamalı bilimler alanlarının yaşadığı yıkımı ortaya koymaktadır. Akademik ortamın yaşadığı bu yıkımın yanısıra, özellikle sağlık bilimleri gibi uygulama ve kamu hizmetiyle doğrudan bağlantılı disiplinlerde, bu hizmeti veren akademik personelin bir gecede görevlerinden ihraç edilmesinin kamu hizmeti sunumu açısından da yıkıcı etkileri olmuştur.



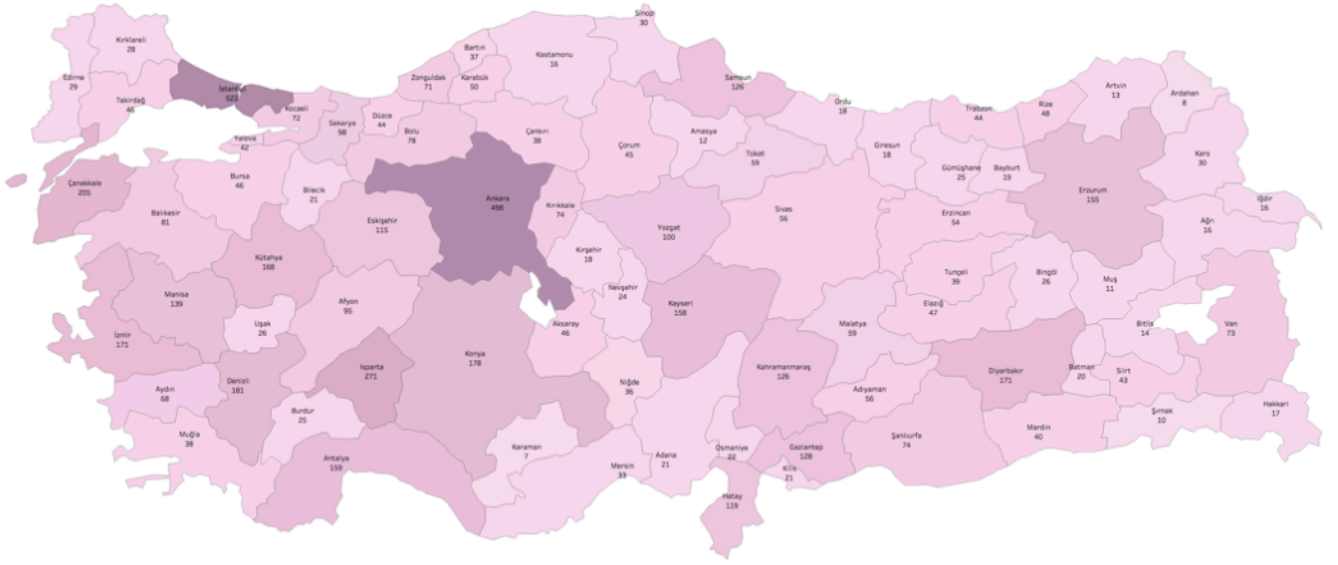
Şekil 2 'den de izlenebileceği gibi, ihraç edilen akademisyenlerden doçent ve profesör ünvanına sahip olanlar, toplam ihraçların %29.4'ünü oluşturmaktadır. İhraç edilen akademisyenlerin %27.6'sı yardımcı doçent, %10.9'u öğretim görevlisi, %3.2'si okutman, %1.4'ü ise uzmandır. Araştırma görevlisi kadrosunda istihdam edilen akademisyenler ise toplam ihraçların %27.5'ini oluşturmaktadır.



**Şekil 3: İhraç Edilen Akademisyenlerin Ünvanlarına Göre Sayısal Dağılımı**

İhraç edilen akademisyenlerin 407'si Barış Bildirisi'ne imza atan akademisyenlerdir. Bu akademisyenlerin 68'i (%16.7) profesör, 44'ü (%10.8) doçent, 102'si (%25.1) yardımcı doçent, 7'si (%1.7) okutman, 18'i (%4.4) öğretim görevlisi ve 5'i (%1.2) uzman, 163'ü (%40) ise araştırma görevlisidir (Şekil 3).

İhraç edilen akademisyenlerden 15 profesör, 21 doçent, 46 yardımcı doçent, 47 araştırma görevlisi, 5 okutman, 16 öğretim görevlisi ve 3 uzman, toplam 153 akademisyen, hakkındaki ihraç kararı yine KHK'lar yoluyla kaldırılmıştır. Ancak, göreve iade kararının hangi kritere bağlı olduğu ve sürecin nasıl işlediği bilinmemektedir.



**Şekil 4: İhraç Edilen Akademisyenlerin İllere Göre Dağılımı**

KHK'lar yoluyla akademiden ihraçların illere göre dağılımı (Şekil 4), OHAL döneminde kurumsal akademik ortamın ülke genelinde ağır bir tahribata uğradığını ve KHK'ların neden olduğu hak ihlallerinin yaygınlaştığını ortaya koymaktadır. İstanbul (522) ve Ankara (498) akademisyen ihraçlarının en fazla olduğu iller olarak öne çıkarken, bunları sırasıyla Isparta (271) ve Çanakkale (205) ile Denizli (181), İzmir ve Diyarbakır (171), Kütahya (168), Antalya (159), Kayseri (158), Erzurum (155), Manisa (139), Gaziantep (128), Kahramanmaraş ve Samsun (126) izlemektedir.

KHK'lar yoluyla akademiden ihraçlara dair detaylı sayısal ve görsel verilere [www.tihvakademi.org](http://www.tihvakademi.org) adresinden ulaşılabilir.

## 2.2. Kapatılan Vakıf Üniversiteleri

23 Temmuz 2016 tarihli KHK/667 ile 15 vakıf üniversitesi kapatılmış; buradaki öğrenciler eğitimlerine başka üniversitelerde devam etmek zorunda kalmışlardır.

Bu üniversiteler şunlardır: Altın Koza Üniversitesi (Ankara), Bursa Orhangazi Üniversitesi (Bursa), Canik Başarı Üniversitesi (Samsun), Fatih Üniversitesi (İstanbul), Gediz Üniversitesi (İzmir), İzmir Üniversitesi (İzmir), Kanuni Üniversitesi (Adana), Melikşah Üniversitesi (Kayseri), Mevlana Üniversitesi (Konya), Murat Hüdavendigâr Üniversitesi (İstanbul), Selahaddin Eyyubi Üniversitesi (Diyarbakır), Süleyman Şah Üniversitesi (İstanbul), Şifa Üniversitesi (İzmir), Turgut Özal Üniversitesi (Ankara), Zirve Üniversitesi (Gaziantep).

2015-2016 döneminde bu 15 vakıf üniversitesindeki akademik kadro sayısı 3041'dir<sup>6</sup>.

### 3. Yükseköğretimle İlgili Düzenlemeler

#### 3.1. KHK'larla Yapılan Düzenlemelerin Dökümü<sup>7</sup>

*Rektör Ataması (KHK/676 Madde 85):*

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu değiştirilerek devlet üniversitelerinde rektörlük seçimleri kaldırılmıştır. Yeni düzenlemeyle devlet üniversitelerinde rektörün YÖK tarafından belirlenen 3 aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanması; Cumhurbaşkanı bir ay içinde atama yapmadığı takdirde YÖK'ün iki hafta içinde yeni aday gösterebileceği; YÖK yeni aday göstermezse Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atama yapılması hükme bağlanmıştır.

*YÖK Denetleme Kurulu (KHK/676 Madde 84):*

Yükseköğretim Denetleme Kurulu'nun yapısı değiştirilmiş ve üye sayısı 10'dan 20'ye çıkarılmıştır. Bakanlık merkez teşkilatlarında en az 10 yıl müfettiş veya denetçi olarak çalışanlar arasından kurula üye atanabilmesine imkan sağlanmıştır.

*ÖYP Kapsamındaki Araştırma Görevlileri (KHK/674 Madde 49):*

Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında lisansüstü öğrenimlerini sürdüren araştırma görevlilerinin kadro tipi değiştirilerek, iş güvenceleri kaldırılmıştır. ÖYP sonrasında öğretim elemanı olarak atanıp atanmamaları bağlı buldukları üniversitenin takdirine bırakılmıştır. Lisansüstü eğitimini başka bir üniversitede veya yurtdışında sürdürenlerin kendi üniversiteleri tarafından gerekçesiz olarak geri çağrılabilmesine imkan sağlanarak, 15 gün içinde dönmeyenlerin sözleşmelerinin iptal edilmesine karar verilmiştir.

*Yurtdışındaki Okullardan Alınan Diploma ve Derecelerin Denkliği (KHK/690 Madde 65):*

<sup>6</sup> İnsan Hakları Ortak Platformu, 17 Nisan 2018, OHAL Uygulamaları Güncellenmiş Durum Raporu – 2018, s. 44.

<sup>7</sup> Burada "üniversite özerkliği" ve "akademik özgürlük" açısından sistematik sonuçlar üretebileceği öngörülen düzenlemelere yer verilmiştir. KHK'lar yoluyla yükseköğretime dair yapılan tüm düzenlemelerin daha ayrıntılı bir listesi için bkz. İsmet Akça vd., *Olağanlaşan OHAL: KHK'ların Yasal Mevzuat Üzerindeki Etkileri*, s. 86-87, [https://tr.boell.org/sites/default/files/ohal\\_rapor\\_web.pdf](https://tr.boell.org/sites/default/files/ohal_rapor_web.pdf) (Erişim tarihi: 7 Haziran 2018).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından terörle ilişkili olduğu varsayılan yurtdışındaki okul, üniversite, enstitü ve araştırma merkezlerinden alınan diploma ve derecelere denklik tanınması ve bu düzenleme öncesinde başlatılmış denklik işlemlerinin iptal edilmesi kararlaştırılmıştır.

*Doçentlik Başvuruları (KHK/683 Madde 4):*

Terör örgütü olarak kabul edilen gruplarla herhangi bir ilişkisi olduğu iddiasıyla görevden uzaklaştırılan veya haklarında adli soruşturma/kovuşturma yapılan doçent adaylarının doçentlik başvuruları durdurulmuştur. İlgili kişiler hakkında kamu görevinden çıkarma veya mahkûmiyet kararı verildiği takdirde doçentlik başvurularının iptal edilmesi hükme bağlanmıştır.

*İade Edilen Akademisyenler (KHK/694 Madde 198):*

İhraç edilen öğretim elemanlarının OHAL Komisyonu tarafından göreve iadesi halinde, ihraç edildikleri kuruma geri dönemeyecekleri; bu kişilerin Ankara, İstanbul, İzmir dışında bulunan ve tercihen 2006'dan sonra kurulan üniversitelere atanması hükmü getirilmiştir.

### **3.2. OHAL Döneminde Çıkarılan 6764 Sayılı Kanun**

Yukarıda sıralanan KHK düzenlemelerinin "üniversite özerkliği" ve "akademik özgürlük" açısından sakıncalarını değerlendirmeye geçmeden önce, yine OHAL döneminde (fakat normal yasama prosedürüyle) çıkarılan 6764 sayılı kanuna dikkat çekmek istiyoruz.

Bu kanunla (madde 26-34) 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na bir dizi ekleme yapılmış ve daha önce yönetmelikle düzenlenen disiplin soruşturması yasalaştırılmıştır. Önceki disiplin yönetmeliğiyle karşılaştırıldığında, yasanın bazı önemli farklar içerdiği saptanabilir.

- Disiplin cezası gerektiren fiiller "657 sayılı Kanundaki fiillere ilave olarak" ibaresiyle sıralanarak, akademisyenlere özgü disiplin suçlarının yanı sıra, devlet memurları için tanımlanan tüm disiplin suçları akademisyenler için de geçerli hale getirilmiştir.
- "Kamu görevinden çıkarma" cezasını gerektiren fiiller düzenlenirken ilk sıradaki fiil son derece muğlak ve dolayısıyla her türlü suistimale açık bir şekilde şöyle ifade edilmiştir: "Terör niteliğinde eylemlerde bulunmak veya bu eylemleri desteklemek". Düzenlemede "terör niteliğinde eylem" ile ne kast edildiği hiçbir biçimde açıklığa kavuşturulmadığı gibi, Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'na da bir referansta bulunmamaktadır. Dolayısıyla herhangi bir siyasi beyanın kolaylıkla "terör"le ilişkilendirilebileceği bir esneklik söz konusudur.
- YÖK Başkanına disiplin amiri sıfatıyla herhangi bir akademisyen hakkında doğrudan soruşturma başlatma yetkisi verilmiştir.



## 4. Değerlendirme

### 4.1. Akademik Ortamın Tahribatı

Olağanüstü hal kararnamelemleri ile yapılan düzenlemeler bir bütün olarak ele alındığında, Türkiye üniversitelerindeki son "özerklik" kalıntılarına ortadan kaldırmayı hedefleyen, üniversiteleri iktidarın mutlak denetimine tabi kılmayı ve etkin bir "tedbir aygıtı" olarak işlevselleştirmeyi öngören bir bakış açısını yansıttıkları söylenebilir.

Rektörlük seçimlerinin kaldırılmasıyla, üniversite öğretim üyeleri bütünüyle devre dışı bırakılmış ve Cumhurbaşkanı yalnızca "nihai" belirleyici değil, fakat aynı zamanda "tek" belirleyici haline gelmiştir. Bu düzenleme üç bakımdan üniversite özerkliğinin ilgası demektir.

İlk olarak, rektörler ve onlar aracılığıyla üniversite üst yönetimleri, bu düzenlemeyle siyasi iktidarın nüfuzuna bütünüyle açık hale getirilmiştir. Mesele sadece siyasi iktidarın uzantısı olarak davranmayı kabul etmeyen rektörlerin kolaylıkla görevden alınabilmesi değil, fakat bunu kabul edecek türde kişilerin kolaylıkla göreve getirilebilmesidir.

İkinci olarak, rektörün belirlenmesinde öğretim üyelerinin devre dışı bırakılması, kaçınılmaz olarak, üniversite yönetiminin üniversite mensuplarına değil sadece YÖK'e ve Cumhurbaşkanı'na hesap verebilecek bir şekilde yapılanması sonucunu doğuracaktır. Bunun anlamı üniversitenin kendi kendini yöneten bir kurum olmaktan bütünüyle çıkmasıdır.

Üçüncüsü ve belki de uzun vadeli sonuçları açısından en önemlisi, öğretim üyelerinin kendi kendini yöneten bir kurumun mensupları olarak görülmemeleridir. Bu yaklaşım üniversite özerkliğinin kurumsal kültürdeki temellerini tahrip ederek, akademisyenlerin meslek bilincini erozyona uğratma ve onun yerine amir/memur ilişkisinin kurumsal kültürünü ikame etme potansiyeli taşımaktadır.

Öğretim elemanlarının disiplin soruşturmalarıyla ilgili yasal düzenlemede (6764 sayılı kanunla yapılan düzenleme) disiplin suçu teşkil eden fiillerin "657 sayılı Kanundaki fiillere ilave olarak" sıralanması bu son nokta açısından özellikle önemlidir. Bilim Akademisi'nin 9 Ağustos 2017 tarihli Akademik Özgürlükler Raporu'nda haklı olarak belirtildiği gibi: "657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 1. maddesinde, üniversite çalışanlarının özel kanunlarındaki hükümlere tâbi olacağını açıkça düzenlemiş olmasına rağmen, öğretim üyelerinin disiplin suçları açısından yine de Devlet Memurları Kanunu'na atıf yapılmış olmasını anlamak güçtür. Zira üniversite öğretim üyesi ile devlet memurunun görev tanımında bir örtüşme olmadığı gibi, kendilerine yöneltilen beklentiler de birbirinden farklıdır. Öğretim üyelerinden beklenen araştırma alanlarında hiçbir baskı ve kısıt hissetmeksizin bilim üretmeleridir. Öğretim üyeleri, idari astlık

üstlük ilişkisi içinde bir 'devlet görevi' ifa etmezler."<sup>8</sup> Oysa yapılan düzenlemenin mantığı siyasi iktidarın üniversitelere tam da amir ve memur arasındaki idari hiyerarşiyi esas kabul eden bir perspektiften yaklaştığını ve üniversitenin kurumsal işleyişini bu zeminde yeniden yapılandırmak istediğini göstermektedir.

Son derece ilginç olan ve üzerinde önemle durulması gereken bir diğer nokta, siyasi iktidarın üniversiteyi yeniden şekillendirirken idari ast/üst ilişkisinin kendi iç mantığı açısından da "anomali" oluşturan bazı düzenlemeler yapmasıdır. YÖK Başkanına sıralı disiplin amirlerini atlayarak herhangi bir üniversitede çalışan herhangi bir akademisyene doğrudan soruşturma açma yetkisi veren düzenleme bunun açık bir örneğidir. Bu düzenleme idari hiyerarşinin ister istemez beraberinde getirdiği "prosedürel öngörülebilirliğin" bile karar vericiler tarafından bir tür ayak bağı olarak değerlendirildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Öyle anlaşılıyor ki, üniversitede disiplin prosedürünün "olağan" işleyişinin yanı sıra, her an bu olağan işleyiş devre dışı bırakarak harekete geçme imkanına sahip "olağanüstü" bir tedbir/müdahale mekanizmasına da ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıda (3.1 ve 3.2) sayılan düzenlemelerin önemli bir bölümü, üniversiteyi bir tedbir aygıtı olarak yapılandırma iradesinin YÖK Başkanına tanınan yetkilerle sınırlı olmadığını göstermektedir. ÖYP düzenlemesi (KHK/674 Madde 49), doktorasını tamamlayan araştırma görevlilerinin kurum yöneticilerinin kanaati uyarınca tasfiye edilmesine imkan vermekte; doçentlik başvurularının askıya alınması (KHK/683 Madde 4), herhangi bir yargı kararı olmaksızın "şüpheli" sayılan akademisyenlerin yükselmesini engellemeyi hedeflemekte; komisyon kararıyla iade edilen akademisyenlerin ihraç edildikleri kurum haricinde ve büyük şehirler dışındaki üniversitelerde görevlendirilmesi (KHK/694 Madde 198) ise bir kez "şüpheli" sayılanın her zaman nezaret altında tutulmasını mümkün kılmaktadır.

Bu veriler ışığında bakılacak olursa, YÖK Denetleme Kurulu'nun üye sayısının iki katına çıkarılması da pekala üniversitenin bir tedbir aygıtı olarak yapılandırılması bağlamında bir "kapasite artışı" olarak değerlendirilebilir.

Tüm bu gelişmeler, olağanüstü hal döneminin hem "üniversite özerkliği" hem de "akademik özgürlük" açısından son derece tahripkar sonuçları olduğunu ortaya koymaktadır. Şüphesiz Türkiye'de geçmişten bu yana kurumsal akademik ortam, ülkedeki siyasi atmosfere paralel olarak devlet müdahalesine ve baskılara maruz kalmıştır. Bununla birlikte, yakın dönemdeki siyasi gelişmelerin akademik alanda ciddi yansımaları olmuş, OHAL kapsamındaki pek çok uygulama ile akademik özgürlük tamamen yok edilmiş, üniversitelerde tarafsız ve objektif akademik çalışma yapma olanağı kalmamıştır. Sadece akademisyenler değil, aynı zamanda lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri de bu gelişmelerden ciddi olarak etkilenmiştir.

<sup>8</sup> Bilim Akademisi, *Akademik Özgürlükler Raporu 2016-2017*, s. 8; <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2017/07/bilim-akademisi-akademik-ozgurlukler-raporu-2016-2017-agustos-9.pdf> (Erişim tarihi: 8 Haziran 2018).

“Zor Koşullar Altında İnsan Hakları Aktivistleri Olarak Akademisyenleri Desteklemek” projesi çerçevesinde yürütülmekte olan araştırmalardan ilki, son gelişmeleri ve mevcut kurumsal akademik ortamın kapsamlı bir resmini Türkiye akademisinin tarihsel bağlamı içinde incelemeyi ve son dönemdeki tahribatı özellikle akademik özgürlük perspektifinden ele almayı amaçlamaktadır.

## 4.2. Kanun Hükmünde Kararnamelerin Travmatik Etkileri

Olağanüstü hal kararnameleri ile akademiden ihraçların yarattığı mağduriyet işsizlik, ekonomik güvencesizlik, ifade özgürlüğünün kısıtlanması, medya ve sosyal medyada hedef gösterilmek de dahil olacak biçimde, kişi güvenliğinin tehdit altına girmesi, hukuka aykırı ev ve işyeri aramaları ile özel hayatın gizliliğinin ihlali, seyahat özgürlüğünün engellenmesi gibi hak ihlalleri ile baş göstermektedir. Tüm bunlar mağdurlar üzerinde travmatik etkilere de yol açmaktadır. İntihar vakaları bu durumun önemli göstergelerinden biridir. KHK’ların yayınlandığı ilk günden bu yana (farklı kamu görevlerinden olmak üzere) toplam 37 intihar vakası bildirilmiştir. Barış Bildirisi’ne imza attığı için akademideki görevine son verilmiş insan hakları savunucusu Mehmet Fatih Traş’ın intiharı bu noktada can yakıcı bir olaydır.

Akademik çevrede yaşanan hak ihlallerinin, bu ihlalleri yaşayan akademisyenlere kişisel etkilerinin ötesinde, toplumsal alana doğrudan ve dolaylı etkileri de göz ardı edilemeyecek boyuttadır. Bununla birlikte, Türkiye’de ihraçların bireysel ve toplumsal etkileri (ihraçlar sonrasındaki akademik tahribatın boyutları) henüz tam olarak bilinmemektedir, zira bunu açığa çıkaracak bir izleme, belgeleme ve raporlama çalışması henüz mevcut değildir. “Zor Koşullar Altında İnsan Hakları Aktivistleri Olarak Akademisyenleri Desteklemek” projesi çerçevesinde yürütülecek olan araştırmalardan ikincisi, hak ihlallerinin yarattığı travmatik etkinin bireysel ve toplumsal düzlemde nasıl deneyimlendiğini, ne tür travmalar yaşandığını ve bunlarla baş etme mekanizmalarını belgelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, halen üniversitelerdeki görevlerine baskı ve yıldırma pratikleri altında devam eden akademisyenlerin insan hakları ihlalleri konusunda alacakları tavır açısından da önem taşımaktadır. Ayrıca üniversitelerle kurumsal bağları olan akademisyenlerin insan hakları mücadelesine katılımları açısından teşvik edici bir rol oynayacağı umulmaktadır.

Türkiye’de ve tüm dünyada yakın dönemdeki siyasi gelişmelerin, ağır ve ciddi insan hakları ihlallerinde artışın, insan hakları savunucularına karşı artan tehdit ve baskıların akademik alanda ciddi yansımaları olmuştur. Bugün tüm dünyada ve Türkiye’de üniversitelere ve akademisyenlere yönelik baskı, tehdit ve hak ihlalleri de önemli boyutlara ulaşmıştır. Hak ihlallerinin çok farklı konularda gündeme geldiği ve her geçen gün daha da arttığı günümüzde insan hakları mücadelesinin etkili ve sürekli olabilmesi için, yeni ve özgün stratejiler geliştirme ve eylemlilik alanlarını belirlemeye gereksinim olduğu bir gerçektir. Bunun için, hak ihlallerine karşı dayanışma ve sivil örgütlenme süreçlerinin geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

TİHV’in yürüttüğü “Zor Koşullar altında İnsan Hakları Aktivistleri olarak Akademisyenleri Desteklemek” projesi kapsamında oluşturulan İnsan Hakları için Akademisyenler Ağı, bu amaçla oluşturulmuş olup baskı ortamlarında, insan hakları mücadelesini etkili ve sürdürülebilir kılacak bir sivil toplum ağını oluşturmayı ve güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, insan hakları alanında faaliyet yürüten kurumları, akademik alandaki ulusal ve uluslararası meslek örgütlerini, yükseköğretim kurumlarını, sivil toplum örgütlerini, uzmanları ve aktivistleri, hızlı bilgi akışı ve daha etkin dayanışma faaliyetlerinin mümkün kılınması için farklı aktörleri bir araya getirmeyi hedefleyen bu ağın bir parçası olmaya davet ediyoruz. Ağa üye olmak için [tihvakademi@gmail.com](mailto:tihvakademi@gmail.com) adresine e-posta göndermenizi rica ederiz.

# İNSAN HAKLARI İÇİN AKADEMİSYENLER

## AĞI

### TİHV İzmir Temsilciliği

**Adres:** 1471 Sokak No:1 Kenet Sitesi 1 Kat.1 D.1 Alsancak-İzmir- TÜRKİYE

**Tel:** +90 232 464 32 30

**Web:** [www.tihvakademi.org](http://www.tihvakademi.org)

